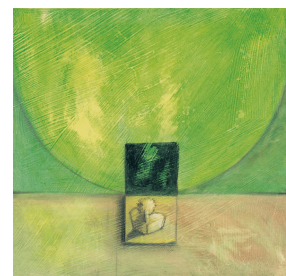

Salesiaanse vorming van kleuterleidsters en leerkrachten van het basisonderwijs

De opvoedingsdoelen

Zingeving

**samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven**

1. Voorafgaande opmerkingen

- Met deze tekst beogen we een bijdrage te leveren tot het concretiseren, het dichterbij brengen van het salesiaans pedagogisch project: 'In dialoog met Don Bosco, een opvoedingsproject' naar de wereld van het basisonderwijs. Op p. 12 van dit opvoedingsproject lezen we:
'We schrijven dit project voor het geheel van de Vlaamse Don Bosco-gemeenschap. Dat verplicht ons vrij algemeen te blijven. Scholen, jeugdtehuizen, internaten, bezinningscentra en speelpleinen zullen vanuit de eigen situatie en de eigen noden een vertaling horen te maken van dat project in een visietekst en werkplan. In die zin is dit opvoedingsproject niet alleen een voorstelling van datgene waar wij in de werken van Don Bosco Vlaanderen voor staan en gaan, maar ook een aanzet tot bezinning op de eigen praktijk.'
- Het is dus een uitdaging, om wat algemeen verwoord werd, te vertalen naar de wereld van het basisonderwijs, maar getrouw te blijven aan de algemene tekst.
- De voorliggende tekst is vrij uitvoerig omdat we enerzijds het opvoedingsdoel 'zingeving' waarover het hier gaat, breed willen situeren binnen het opvoedingsproject, binnen het werken in een salesiaanse context en ook binnen het breder maatschappelijk gebeuren. Anderzijds willen we ook een aantal heel concrete voorbeelden geven hoe je als leerkracht, als kleuterleidster de kinderen, de kleuters kan helpen opvoeden tot zingeving.

2. Enkele bespiegelingen

- Vorming en ondersteuning van nieuwe maar ook ervaren leerkrachten en kleuterleidsters is een wezenlijk deel van het personeels- en nascholingsbeleid van een school. Om dit te bewaken, moet het een gepland aspect zijn in het globale schoolgebeuren. De directeur is de eindverantwoordelijke voor dit beleid, wat niet wil zeggen dat hij dit niet samen kan bespreken met zijn team vanuit het perspectief van een samen-gedragen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs en het leven op school.
- Werken binnen een salesiaanse context, vanuit het opvoedingsproject versterkt nog het belang van het samen schoolmaken, van het samen verantwoordelijkheid opnemen voor een leefbare school, waar kinderen en leerkrachten groeikansen, leerkansen krijgen om zich te ontwikkelen op de vele aspecten van hun mens-zijn. En waar, specifiek wat de leerkrachten betreft, ze leerruimte aangeboden krijgen om zich professioneel te ontwikkelen.
- Opvoeden van kleuters en van kinderen gebeurt doorheen het dagelijks lesgeven en met hen leven in de klas, op de speelplaats, in de refter, op uitstap
- Waartoe willen we ze opvoeden? In welke richting willen we hen helpen uitgroeien?
- Zingeving is één van de doelen die in het opvoedingsproject naar voor wordt geschoven en waaraan in een Don Boscoschool wordt gewerkt. Ook al wordt het in deze context apart behandeld, het moet steeds verstaan worden in relatie met de drie andere opvoedingsdoelen (vrijheid, verantwoordelijkheid en verbondenheid) en in het perspectief van de integrale ontwikkeling van het kind. Uit de aangehaalde voorbeelden blijkt ook duidelijk dat de verschillende opvoedings-

doelen vaak samen aan bod komen. Door te werken aan verbondenheid, ontstaat er ruimte om de vragen naar zingeving ter sprake te brengen. Vragen naar goed en kwaad, naar verlies, naar onmacht, naar eenzaamheid kunnen (aanzetend) pas gesteld worden in een affectief veilig klimaat.

- De omschrijving van de opvoedingsdoelen in het opvoedingsproject gebeurde tegen de achtergrond van het daar gehanteerde mensbeeld, maar ook vanuit de ruimte en de tijd waarin we opvoeding gestalte moeten geven d.w.z. Vlaanderen bij het begin van de 21ste eeuw.
- In de maatschappij waarin wij leven, dient de hedendaagse opvoedingswerkelijkheid zich aan als een veelheid van ideeën, stromingen, normen, levenswijzen, waarden, ... waarin vaak weinig ordening te vinden is. Omdat we ons met ons opvoedingsproject midden in die veelheid plaatsen, komen we in een spanningsveld terecht van ons aanpassen aan die werkelijkheid en tegelijkertijd ons kritisch ertegenover opstellen. Vandaar dat we opteren voor een communicatief opvoedingsmodel. Als opvoeder staan we in de ruimte tussen de vele opvattingen en reflecties die jongeren hebben bij de vragen die ze zich stellen i.v.m. het leven in het algemeen en zingeving in het bijzonder. Wanneer we deze elementen in een gesprek met de kinderen kunnen opnemen, ontstaat groei naar meer menselijkheid.
- Naast formele (vormings)momenten bieden ook informele gesprekken inspiratie om het opvoeden tot zingeving te bewerkstelligen.

3. Tekst uit het opvoedingsproject: zingeving

‘Naarmate het eigen levensproject duidelijker vormen aanneemt, groeit ook de vraag naar de fundering ervan. De opvoeder communiceert ook zijn diepere bestaansgrond. Hoe kijkt hij naar de onderliggende vragen van het leven? Opvoeden is in dialoog gaan met jongeren in woord en daad. Het is hen laten aanvoelen en weten waar hij voor staat, wat hij waardevol vindt in het leven, hoe hij zijn eigen leven zin geeft en welke. Die zin kan ook gehaald worden in het leven en de boodschap van Jezus van Nazareth.

De opvoeder kan zijn levensovertuiging niet opleggen, ook niet zijn christelijk levensproject. Men kan die niet afdwingen. Hij kan de zinhorizon die het christelijke levensproject hem persoonlijk voorhoudt, in dialoog brengen. Hij mag daarbij hopen dat jongeren in die gelovige voetsporen treden en een eind mee opstappen. Maar fundamenteel in de opvoeding blijft het respect voor de eigen keuzes van jongeren. Het komt erop aan de jongeren te bekwamen in het ontwikkelen van hun identiteit ten aanzien van de sleutelproblemen van het leven en het samenleven. In de lijn van Don Bosco kiezen we ervoor dat te doen vanuit een christelijk perspectief.’

In dialoog met Don Bosco: een opvoedingsproject, Don Bosco Centrale, Sint-Pieters-Woluwe, p. 35-45

Deze tekst: vertaald naar het basisonderwijs

Kinderen opvoeden tot zingeving, is wel het moeilijkste opvoedingsdoel van de vier. We hebben te maken met nog heel jonge kinderen, die wel al ‘grote levensvragen’ kunnen stellen, soms heel direct, soms indirect. Het vraagt veel alertheid van de kleuterleidster en

leerkracht om achter de vragen van het kind, de pijn, de ontgoocheling, de onrust, de onzekerheid, maar ook de verwondering, de nieuwsgierigheid te horen. Tot de leefwereld van de kleuter, het jonge kind behoren net zoals in de volwassenwereld, ervaringen van angst (verlatingsangst) van verlies (een ouder, een lievelingsdier...), ook ervaringen van zoeken, twijfelen en niet weten, gevoelens van depressiviteit enz... Een goed beeld verwerven van de leefwereld, de concrete thuissituatie van elk kind, is vanuit dit standpunt ongetwijfeld zeer belangrijk. Bovendien is het belangrijk om een goede sfeer te creëren, om aldus ruimte te geven aan de kinderen om met al deze moeilijke vragen terecht te kunnen in een sfeer van veiligheid. Dit alles veronderstelt dat de leerkracht zelf nadenkt over zingeving, zijn eigen vragen en gevoelens niet uit de weg gaat, maar eerlijk probeert antwoorden te vinden. Juist die antwoorden (het eigen zingeverhaal) brengt hij/zij in communicatie met de kinderen. De leerkracht biedt ze aan als mogelijke richtingaanwijzers voor de vragen van het kind, maar met respect voor eigen zoeken en de eigen levenssituatie van het kind.

4. Doelstellingen

- De kleuterleidsters/leerkrachten maken kennis met de inhoud van de vier opvoedingsdoelen zoals die in het opvoedingsproject zijn omschreven.
- De kleuterleidsters/leerkrachten zijn gemotiveerd om deze opvoedingsdoelen in hun onderwijspraktijk te integreren en speciaal aandacht te schenken aan het opvoeden tot zingeving.
- De kleuterleidsters/leerkrachten zien zowel in hun onderwijspraktijk als in de vrije momenten kansen om zingevingsvragen aan bod te laten komen.
- De kleuterleidsters/de leerkrachten zijn zich ervan bewust dat zij door hun voorbeeldfunctie een belangrijke rol spelen in de opvoeding tot zingeving.
- De kleuterleidsters en leerkrachten zijn in staat om binnen hun klaspraktijk en tijdens extra muros activiteiten, leerkansen en leerruimte te creëren voor de kinderen om zingevingsvragen te kunnen stellen. Daarenboven gaan ze deze vragen van de kinderen niet uit de weg, maar proberen ze vanuit hun eigen zingeverhaal in gesprek te gaan met de kinderen. Daarbij wordt steeds rekening gehouden met de leeftijd, de maturiteit, de ervaring, en de capaciteit van het kind.

5. Inhoud

- Verschillende actoren spelen in het proces van volwassen worden van kinderen een belangrijke rol: ouders, familie, buurt, school, jeugdbeweging, ... maar ook opinie-makers zoals de media, reclame, ... treden al vlug binnen in de wereld van het kind.
- Volwassen worden is een kwestie van leren verwerken van wat men van anderen in de wisselende omstandigheden van het leven heeft meegekregen en van wat zich onophoudelijk in het leven aandient. In die zin is volwassen worden een proces van emancipatie, van ontvoogding waardoor het kind zijn eigen persoonlijkheid vormgeeft. Ook het jonge kind staat reeds voor deze opgave. Een kind doet doorheen de dag heel wat ervaringen op die in de eerste plaats gewoon

binnenkomen in het leven van het kind, die het al dan niet een goed gevoel geven. Goed wanneer het aansluit bij zijn beleving (intuïtief en aangeleerd) van wat fijn en goed is. Ongemakkelijk of onzeker, wanneer dit niet het geval is. Met andere woorden, datgene wat het kind meemaakt, wordt getoetst aan vroegere ervaringen, en aan de waarden die de volwassenen (en in de eerste plaats het thuismilieu) via het samenleven hebben vóórgeleefd en doorgegeven.

- Dit emancipatieproces krijgt steeds een eigen, specifieke invulling. Kinderen worden opgeroepen om op een persoonlijke manier inhoud te geven aan hun levensproject. Daarom is het belangrijk dat de leerkracht/de opvoeder zijn levenswaarden communiceert maar eveneens dat hij het kind ook structuren en methodieken aanreikt om zijn levensproject te toetsen en te bevragen. Het is belangrijk dat kinderen dit leren doen in communicatie met de mensen die hen omringen en in een kritische reflectie op de werkelijkheid waarin zij staan.
- In die zin hebben kleuterleidsters en leerkrachten een zeer belangrijke opdracht. Ze zijn heel sterk referentiefiguren, voorbeelden waar de kinderen naar opkijken en bovendien zijn de kinderen nog zeer ontvankelijk.
- Zingeving staat nooit op zichzelf. Zingeving verwijst naar de dragende grond, naar het waarom van ons doen en laten in communicatie met mensen.
- Opvoeden tot zingeving is zoals gelijk welke andere opvoeding een relationeel gebeuren. De kwaliteit van de relatie leerkracht-kind zal in grote mate mee bepalen of van een leerkracht aanvaard wordt dat hij probeert nabij te zijn en het kind aanspoort tot kwetsbare nabijheid, tot het durven uiten van levensvragen; en het verder in dialoog gaan rond deze vragen.
- Kinderen opvoeden tot zingeving vraagt meer van de leerkracht. Het confronteert de leerkracht in de eerste plaats met zijn eigen kwetsbaarheid, met zijn eigen zoeken naar zingeving voor zijn levensvragen. Bovendien wordt hij/zij de begeleider van de kinderen in hun proces van volwassenwording.
- Opvoeden tot zingeving kan maar wanneer de kleuterleidster/de leerkracht vertrouwd is met het kind en zijn leefwereld.
- Opvoeden tot zingeving kan maar door te geloven in kinderen, hen vertrouwen te geven en hen de ruimte te bieden om te mogen mislukken.
- Kinderen nabij zijn, hen vertrouwen geven is tevens accepteren dat het de andere kant kan uitgaan dan wat men voor ogen had.
- In het opvoeden tot zingeving ben je als leerkracht/kleuterleidster (zoals voor het geheel van het onderwijs- en opvoedingsgebeuren) je eigen instrument. Je draagt jezelf altijd mee: je eigen opvattingen, waardenhiërarchie, kwetsuren, angsten en onvrijheden, verworven vrijheid, ... Het is dan ook belangrijk dat de kleuterleidster/de leerkracht een goed beeld van zichzelf heeft.

6. Toepassingsvelden

- **Voorleven en benoemen van waarden**
 - Kleuters laten aanvoelen dat de juf deugd heeft aan bepaalde waarden
Voorbeelden:
 - vragen wat je nodig hebt i.p.v. af te nemen;
 - beleefd zijn, goeie dag zeggen en dankjewel;
 - niet altijd de eerste willen staan in de rij;

- kunnen delen of zorgen dat iedereen een stuk krijgt;
 - toegeven als je fout bent;
 - sorry zeggen als iets verkeerd loopt of als je iemand pijn doet.
 - Aandacht voor de kleine conflictjes en de beide partijen horen; een verzoenend gebaar aanmoedigen; eerlijkheid aanprijzen enz...
 - Antwoorden op de 'waarom' vragen
 - Respect bijbrengen voor al wat leeft in de natuur
- **Respect voor andere zingevingskaders**
 - respect voor andere godsdiensten
- **Concrete initiatieven**
 - Het plaatsen van een 'vredesbank' op de speelplaats (een bank in regenboogkleuren geschilderd). Op die vredesbank mogen de ruziemakers gaan zitten om even na te denken over: eerlijk spelen en het terug goed maken met elkaar.
 - Actief meewerken met o.a. vastenproject.
 - Kinderen zelf een dankgebedje laten zeggen.
 - Praatronde over gevoelens naar aanleiding van het overlijden van een grootouder, lievelingsdier, ...
 - Samen naar een film kijken rond rouw en verlies.
 - Stukjes lezen uit een kinderbijbel, kinderen dit laten naspelen en er over praten.
 - Concrete gebeurtenissen kunnen aanleiding geven tot samen bidden of zingen en feesten. De volgende voorbeelden maken dit duidelijk.
 - Vóór de winter verdween het 'huisdier, nl. een waterschildpadje' uit de klas, er was veel verdriet bij de kleuters. Een paar weken later vonden enkele kleuters het beestje terug in de bosjes. Grote vreugde en een tof moment om een dankgebedje te zeggen voor zoveel mooie dingen in de natuur, nadat ze het nieuws in alle klassen waren gaan vertellen.
 - De dag na het overlijden van een kleutertje kwam in de kleuterklas een vlinder uit een cocon. Dit gebeuren riep heel sterk herinneringen op aan het overleden kleutertje. Het meisje zag namelijk heel graag vlinders. Ze zijn vlinders gaan knutselen en hebben deze nog dezelfde dag op het graf gaan leggen. Daar hebben ze wat gepraat over vlinders, over vriendschap, over niet meer samen kunnen spelen... en ze hebben ook deze dingen aan God verteld.
 - Tijdens de Goede Week wordt 'het laatste avondmaal' gevierd in de klas. Er wordt een stukje initiatie gegeven rond het belang van het samen delen, het samen solidair zijn met mensen die weinig hebben om te eten, het zorg dragen voor armen. In een sfeer van verbondenheid vertelt de juf het lijdensverhaal, het verhaal van Jezus die radicaal gekozen had om te leven en te sterven voor alle mensen.